

Perchnogaeth Gymunedol: Ffordd Ymlaen i Gymru

Crynodeb gweithredol

Mae tystiolaeth wedi dangos bod bodolaeth asedau cymunedol – a'r cyfleoedd maen nhw'n eu cynnig i bobl – yn hanfodol i les, adferiad a chydnerthedd cymunedau ledled Cymru. Comisiynodd BCT yr elusen, Plunkett UK, i ymchwilio i'r hyn y gellir ei ddysgu o ddeddfwriaeth a pholisïau presennol yng Nghymru, Lloegr a'r Alban, i greu amgylchedd mwy galluogol i gymunedau gymryd perchnogaeth dros asedau yng Nghymru.

Cryfderau a Gwendidau'r Ddeddfwriaeth Bresennol yn Lloegr a'r Alban

- Mae nifer yr asedau sy'n eiddo i'r gymuned wedi tyfu'n gyflymach o lawer yn yr Alban o'i gymharu â Lloegr, ers cyflwyno deddfwriaeth.
- Ar ôl ei sbarduno, mae Hawl y Gymuned i Brynu yn llawer mwy effeithiol na Hawl y Gymuned i Gynnig. Dim ond 1.5% o asedau cymunedol a enwebir sy'n cael eu perchnogi gan y gymuned yn Lloegr, o'i gymharu â 57% yn yr Alban.
- Fodd bynnag, mae diffygion o hyd yn y broses ymgeisio yn yr Alban, oherwydd cymhlethdod y broses a diffyg tryloywder o ran perchnogaeth tir.
- Er mai dim ond 24 gwaith y defnyddiwyd Hawl y Gymuned i Brynu, yn yr Alban, ceir tystiolaeth sy'n awgrymu bod cael yr hawl cynnig cyntaf wedi rhoi grym i gymunedau o ran negodi gwerthiant asedau y tu allan i'r ddeddfwriaeth.
- Yn Lloegr, mae'r defnydd o Asedau o Werth Cymunedol (ACVs) yn amrywio'n fawr rhwng ardaloedd awdurdodau lleol. O'r 303 o gynghorau yn Lloegr, mae 67 yn cyfrif am dros 57% o'r enwebiadau a dderbyniwyd ers 2011, tra bo 209 wedi derbyn llai na 10 enwebiad yn ystod y cyfnod hwnnw.
- Ceir tystiolaeth sy'n awgrymu nad yw'r meini prawf ar gyfer ceisiadau ACV yn addas i'r diben, gan nad ydynt yn ystyried y defnydd "posibl" o asedau sy'n cael eu hesgeuluso / tanddefnyddio. Mae hyn wedi arwain at fethiant i wneud penderfyniadau yn unol â'r ddeddfwriaeth.

Canfyddiadau allweddol (o asedau cymunedol a brynir sydd ar y gweill neu wedi'u cwblhau)

- Roedd 87% eisiau achub yr ased rhag cael ei golli i'r gymuned; dim ond 7% a gafodd gynnig y cyfle i gymryd perchnogaeth dros yr ased.
- Nododd 77% o gymunedau heriau wrth geisio caffael eu hasedau. Achosion cyffredin oedd costau cyfalaf, pris uchel yr ased a gwerthwyr nad oeddent yn cydweithredu.
- Roedd grwpiau oedd yn ceisio prynu asedau mewn perchnogaeth breifat yn fwy tebygol o roi gwybod am anawsterau gyda gwerthwr nad oeddent yn cydweithredu - 44% o'i gymharu â 10% o asedau cyhoeddus.
- Gall ymwybyddiaeth flaenorol o berchnogaeth gymunedol olygu bod cymunedau'n fwy tebygol o fod eisiau perchnogi asedau. Dywedodd dwy ran o dair (67%) eu bod eisoes yn ymwybodol o berchnogaeth gymunedol cyn dechrau'r prosiect.
- Roedd 100% o'r pryniadau cymunedol llwyddiannus wedi cael cymorth. Mae cyllid cyfalaf a chynngor busnes yr un mor hanfodol.
- Grwpiau o Gymru oedd â'r lefel isaf o ymwybyddiaeth flaenorol, tra mai grwpiau yn yr Alban oedd â'r lefel uchaf.

Argymhellion

Mae canfyddiadau'r gwaith ymchwil yn atgyfnerthu ymhellach yr argymhellion a wnaed mewn ymateb i ymchwiliad 2022 i asedau cymunedol. Isod, rydym yn nodi manylion camau gweithredu tymor byr a thymor hwy i'w cymryd gan Lywodraeth Cymru a'r comisiwn newydd ar gyfer perchnogaeth gymunedol yng Nghymru, i greu amgylchedd mwy galluogol i gymunedau gymryd perchnogaeth dros asedau yng Nghymru.

Argymhellion tymor byr

Annog rhwydweithio â chymheiriaid

Ychydig iawn o gyllid sydd ei angen ar rwydweithiau, gallent fod wyneb yn wyneb a/neu ar-lein, a chael eu rheoli gan grwpiau sydd eisoes yn darparu cymorth i brosiectau perchnogaeth gymunedol yng Nghymru (i allu cyfeirio aelodau at adnoddau cefnogol yn effeithlon).

Codi ymwybyddiaeth

Rhoi cyhoeddusrwydd i enghreifftiau o arfer da i greu 'effaith ehangach', lle byddai'r enghreifftiau llwyddiannus hynny o brynu asedau'n cael eu defnyddio i annog eraill yn lleol.

Mynediad at adnoddau ar-lein

Gallai sicrhau mynediad at adnoddau ar-lein olygu cyfeirio at adnoddau presennol a'u cydgrynhai; addasu a chyfieithu adnoddau presennol ar gyfer cyd-destun Cymru; neu gomisiynu rhai newydd fel "map ffordd" ar gyfer y mathau hyn o brosiectau yng Nghymru.

"Siop un stop" ar gyfer prosiectau yng Nghymru

Dywedodd y cyfranogwyr y byddai cael gwybodaeth am gyngor, cymorth a chyllid sy'n berthnasol i berchnogaeth gymunedol yn fuddiol iawn.

Argymhellion i dymor hir

Hawl y Gymuned i Brynu

Cyflwyno Hawl y Gymuned i Brynu, gan roi hawl cynnig cyntaf i gymunedau o ran asedau sy'n dod arno i'r farchnad. Mwyafrif y prosiectau a archwiliwyd yn yr ymchwil hwn yn ymwneud ag asedau preifat, felly mae mecanwaith sy'n galluogi cymunedau i gaffael y rhain yn hanfodol.

Cyllid cyfalaf/refeniw

Roedd y Rhaglen Cyfleusterau Cymunedol yn cael ei hystyried yn ddefnyddiol iawn gan y grwpiau cymunedol a gyfwelwyd, felly mae angen parhau ac ehangu cyllid cyfalaf/refeniw i grwpiau yng Nghymru..

Symleiddio gweinyddiaeth

Dywedodd grwpiau bod gorfod gwneud cais roedd gorfod ymgeisio i nifer o gronfeydd lleol/cenedlaethol, gan ddarparu gwybodaeth debyg wrth geisio bodloni nifer o feini prawf gwahanol, yn anodd ac yn cymryd llawer iawn o amser, Pe gellid cydgrynhai'r prosesau ymgeisio am gyllid byddai hyn yn ysgafnhau'r baich..

Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol

Ar hyn o bryd nid oes rheidrwydd ar awdurdodau cyhoeddus i ymgysylltu â chymunedau ynghylch trosglwyddo asedau neu berchnogaeth gymunedol; gallai'r Comisiwn ystyried adnewyddu canllawiau a chyflwyno mecanweithiau i roi'r pŵer i grwpiau wneud cais i drosglwyddo asedau sydd wedi'u hesgeuluso/danddefnyddio, neu helpu i godi ymwybyddiaeth o hyn fel opsiwn.